

SHULE YA UPILI YA SUNSHINE

KIDATO CHA PILI

KISWAHILI

MTIHANI WA MWISHO WA MUHULA- JULY 2019

MUDA : $2\frac{1}{2}$

JINA:.....KISWAHILI.....DARASA:.....NAMBAJI YA USAJILI:.....

MWONGOZO

Maagizo : Jibu maswali katika nafasi zilizoachwa

	SWALI	MAKI	TUZWA
1	UFAHAMU	15	
2	UFUPISHO	15	
3	MATUMIZI YA LUGHA	40	
4	ISIMU JAMII	10	
		80	

UFAHAMU (al 15)

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali yanayofuatia.

Nchi yetu imeraukia **mawio** ya machafuzi ya kisiasa baada ya shughuli za uchaguzi zilizogonga mwamba mkuu. Hili lilijiri baada ya Tume ya Uchaguzi kukosa kuendeleza uchaguzi kwa njia iliyostahiki. Jambo hili lilizaa msukosuko wa kisiasa usiomithilishwa katika historia ya taifa letu. Hivi sasa Wakenya wanaishi kwenye kambi za watu wasio na makazi. Hiki ni kinaya kikuu kwani matukio haya yamezuka baada ya zaidi ya miongo minne ya uhuru. Vilio vya Wakenya vimeshamiri na kupazaar sauti vikilalamikia kukosa makazi, lishe na hata ndoa kusambaratika. Ndoa zimeunjika baada ya ‘wenyeji’ kuwatimua ‘wageni’ na damu kumwagika.

Misukosuko ya kisiasa kama hii imekumba mataifa mengi ya Afrika miaka nenda rudi na kuchangia bara kudumaa na **kuvia** kiuchumi. Kenya imekuwa mionganini mwa mataifa yanayowapa faraja wakimbizi kutoka nchi jirani zinazokumbwa na vita vya wenyewe kwa wenyewe, zikiwemo Somalia na Sudan. Kinaya ni kwamba Wakenya wamekuwa wakimbizi katika nchi yao wenyewe. Vita katika Somalia vimesababishwa na koo mbali mbali zinazopigania uongozi hali ambayo imekwamisha shughuli zote za kiuchumi. Hali ya sasa ya Kenya imechochewa na msururu wa sababu.

Ukabila na tamaa ya uongozi zilionekana wazi katika miundo ya vyama vikuu vya kisiasa na katika kampeni zao. Wakenya walipiga kura kwa misingi ya kikabila kila upande ukitazamia mtu wao kushinda uchaguzi huo.

Kwa upande mwingine, viongozi hao kutokana na tamaa ya uongozi walikuwa wameamua kushinda uchaguzi huo kwa vyovoyote vile. Leo tunavuna matunda ya siasa za ukabila na tamaa ya mamlaka. Maelfu ya Wakenya ni wakimbizi nchini na katika nchi jirani ya Uganda. Wakenya hao wanahitaji msaada wa chakula na mahitaji mengine ya kimsingi. Serikali na Shirika la Msalaba Mwekundu zimefanya juhudi kuwasaidia wahasiriwa Lakini, kuna tetesi kwamba ubaguzi umejipenyeza katika ugawaji wa msaada huo. Waliopewa jukumu la kugawa msaada huo ni sharti waelewe kuwa waathiriwa ni Wakenya wenzao na hawafai kubaguliwa kwa misingi ya makabila yao. Matukio kama haya hayastahili kutukia asilani katika taifa hili.

Twahitaji zao **aali** la viongozi wasiojitwika ubabe bali wawe watumishi wa wananchi. Wanastahili kutupilia mbali tamaa za kujilimbikizia mali na kung’ang’ania uongozi. Pia katiba inafaa irekebishwe. Wakenya wanastahili kuelimishwa kuhusu udugu na utaifa. Fauka ya haya, masuala yanayohusiana na umiliki wa ardhi yanafaa **kutadarukiwa** kwa dhati.

Maswali ya Ufahamu

- a) Toa anwani mwafaka kwa makala haya. (al 1)

Siasa

Nisukosuko ya Kisiasa Hakiki

Uchaguzi

- b) Taja madhara mawili ya ukabila. (al 2)

Wakanya Kukosa matari

Kukosa Ishe bora

Ndoa kusambaratika

Kumwagikia kwa dmci

Uchumi Kuzorota

2x1

- c) Shughuli za ugawaji wa misada zimekumbwa na changamoto gani? (al 1)

Uchaguzi Katika misangi ya Kukabila katika
ugawaji wa misada

- d) Eleza tofauti ya chanzo cha vita nchini Somalia na Kenya. (al 2)

Vita katika Somalia vinasababishwa na kol
zinaopigania uongozi ilhali Kenya vinasababie
na ukabila na tamaa ya uongozi

- e) Mwandishi anatoa mapendekezo yepi kwa kutatua tatizo hili la ukabila. (al 4)

— Viongozi wawe watumishi wa wananchi baile
wasijilimbikizie mali na kunglanganira uongozi
— Katiba irekebishue
— Wakanya waelimishue kuhusu udugu na
ultaifa
— masuala ya usaliki wa mashamba
yashughulikiae

4x1

- f) Eleza kinaya cha maisha ya wakenya kwa sasa.

(al 1)

Jilakanya kuwa wakimbizi katika nchi yao
ilhalo awali walivahifadhi wakimbizi kutoka
nchi jirani

- h) Taja matatizo mawili ya shirika la msalaba mwekundu.

(al 2)

1x2

Ubaguzi umejipenyeza katika ugawayi wa msaada

- g) Eleza maana ya maneno hayo yaliyotumika katika kifungu cha ufahamu. (al 2)

- a) Mawio

Mwanzo wa machafizi / misukosuko

- b) Tadarukiwa

shughulikioa

UFUPISHO (alama 15)

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali.

Katika dunia ya leo, ni muhali siku kupita bila kupokea habari kwenye vyombo vya habari kama vile redio, runinga, gazeti ama mtandao, kuhusu maafa yanayoifanya dunia kuvuwa usaha. Hii ni kutohana na ongezeko la visa vya utovu wa usalama na ugaidi ambavyo kufikia sasa vimekuwa donda sugu kwa sababu ya idadi kubwa ya watu ambaao huangamizwa katika vitendo vya ugaidi. Miongoni mwao, wapo ambaao hufariki katika uvamizi ama mashambulizi, aidha ya moja kwa moja kwa kutumia bunduki, bastola, mizinga na mabomu au kuititia walipuaji wa kujitoea mhanga wanaotumia vilipuzi vya kujitengenezea.

Katika nchi ya Somalia, tangu kupinduliwa kwa aliyekuwa rais wa nchi hiyo Mohamed Siad Barre mnamo tarehe 26 Januari 1991, taifa hilo limeshuhudia msambaratiko, utovu wa usalama na vita. utovu huu wa usalama ukawa mwanzo wa uharamia wa kutekwa nyara kwa meli katika ghuba la Edeni, kisha maharamia kuitisha kikombozi kutoka kwa wamiliki wa meli hizo. Ingawa takwimu za hivi karibuni zaonyesha kuwa idadi ya meli zinazotekwa nyara kila mwaka katika ghuba la Edeni zimepungua, hali ingali tete. Hali hii ilifanya nchi mbalimbali zinazotumia Bahari ya Hindi kuweka mikakati kadha, ikiwemo kuwatuma wanajeshi wao kushika doria baharini ili kuwadhibiti maharamia, pamoja na kubuniwa kwa mahakama maalum nchini Kenya kusikiza kesi za maharamia hao.

Eneo la Afrika Mashariki, Kenya na Tanzania zimewahi kushuhudia milipuko ya mabomu katika balozi za Marekani mnamo mwaka wa 1998 huku Kenya ikiathirika zaidi wakati hoteli ya Kikambala mjini Mombasa ilipolipuliwa mnamo mwaka wa 2002. Hivi karibuni, Kenya imeshuhudia misururu ya mashambulizi mabaya zaidi yakiwa yale ya duka la Westgate na eneo la Mpeketoni katika kaunti ya Lamu. Naijeria pia ilishambuliwa mwaka wa 2014 wakati mashabiki wa kabumbu wakishuhudia mchuano wa kombe la Dunia.

Kutokea kwa mashambulizi hayo huwaacha watu na taathira mbalimbali. Wapo watu wanaoachwa wajane na mayatima kwa kuuawa kwa jamaa zao na wale ambao hupatwa na ulemavu wa maisha kama vile kuvunjika viungo vya mwili kama miguu na mikono au uti wa mgongo. Isitoshe, kuna wale ambao hupoteza kabisa uwezo wa kuona au kusikia. Wapo pia wanaopoteza mali ya thamani ya pesa nyingi kutokana na kuteketea kwa majengo yaliyoshambuliwa na hivyo kusababisha hasara ya kiuchumi sio tu kwa wananchi bali pia kwa serikali. Aidha, serekali na mashirika ya kiserikali na yale yasiyo ya kiserikali, hospitali, mabalozi na asasi nyingine za umma aghalabu hupoteza kiasi kikubwa cha pesa na raslimali katika kuwahudumia wahanga wa mashambulizi ya aina hii na hivyo kudumaza ustawi wao.

Kutokana na hasara za kiwango cha juu, mataifa mengi yamezidisha ari na chadi za kuangamiza ugaidi na jinai duniani ili kuhakikisha tunaishi katika dunia iliyo salama. Kinachobaki kwa raia wa nchi mbalimbali ni kuona ufanisi utakaotokana na hatua hizi.

Maswali.

- (a) Fupishaaya mbili za kwanza kwa maneno (80)
utiririko

(alama 7, 1)

Matayarisho

- Kila siku nyombu ya habari havikosi habari kuhusu maafaa
 - Ongozeko la visa uya ilitore wa usalooa limekieuwa denda sugu duniani
 - Idadi Kubwa ya watu kuangamizwa katika ugaidi Sida mbalimbali hutumika kiteretoleza mauaji
 - Wapo walcojtua mhanga kuuwa kusilepika
 - Taifa la Somalia lilishuhudia msambaratiko kufuat kupinduliuwa kuu P raiis Barre
 - Utore wa usalooa Somalia umechangia vicanya uharamia katika Bahari ya Hindi
 - Meli zelitekwa nyara katika ghuba la Eden lakini zimepungu
 - Nchi mbalimbali zimetuma wanajeshi kuweka dorua katika Bahari ya Hindi
 - Mahakama madumu imanzishwa kuwashtati maharamia
- Zozote 7x1

Jibu

- (b) Kwa kutumia maneno (60 - 70) eleza madhara ya ugaidi. (alama 6,
1 utiririko)
- Matayarisho.
- Watoto huachaa mayatima na wengine wayare
 - Watu kupata ulerane wa masha kwa kumunjida viungo yya mwili
 - Kupoteza kabisa ilwezo wa kuona au kisikia
 - Kuna wanaopoteza mali ya thamani ya pesa nyingi
 - Kupata hasara fa kicichumi kwa utirahidi na Serikali
 - Serikali, hospitali, mabalozi na asasi za umaa hupoteza pesa na rasimaki nyingi kusahudia na wahanga na mashambulizi
 - Msambazitiko wa gichumi kutokana na kuharibea kwa majengo

Jibu

MATUMIZI YA LUGHA (AL 40)

SARUFI

- a) Taja sauti iliyo na sifa zifuatazo

(al 1)

Mbele

/e/

Tandazwa

Wastani

- b) Taja sauti za nusu irabu

(al 1)

l u l y /

1 X 2

- c) Jaza jedwali lifuatalo kwa viambishi vinavyofaa.

(al 3)

nomino	Ngapi	-pi	gani
Chuo	— Ø ,	kipi	gani
Mitume	wangapi	wepi/wapi	gani

- d) Tambua aina za vitenzi katika sentesi ifuatayo.

(al 2)

Juma angali analima

Ts T

1 X 2

- e) Eleza maana mbili za sentensi ifuatayo.

(al 2)

Mtoto anapendezwa na mbuzi

Mnyanya

1 X 2

Kifaa cha Kukunia nazi

- f) Ainisha sentensi ifuatayo.

(al 3)

Alituogofya

A-nafsi

1 X 6

li-wakati

tu-mtendisa

ogo-mzizi

fy-kauli ya kutendesha

a-kiishio

8

g) Tambua aina za vielezi katika sentensi (al 2)

i) Ngozi imenyooka twaa

Kielezi namna Kilgizi

ii) Juma alikula kifisi

Kielezi namna mfanano 1x2

h) Andika kwa wingi (al 1)

Zigo lile la kuliwa halilemei

Nazigo yale ya kuliwa halilemei 1/6

i) Kanusha bila kutumia amba (al 1)

Nitavaa nguo ambayo ni safi

Sitavaa nguo uliyopasifi / Sitavaa nguo safi 1/6

j) Andika kwa wakati uliopita hali timilifu. (al 1)

Aliomba msamaha kwa kucheleva.

Alikuwa aliomba msamaha kwa kucheleva 1/6

k) Eleza kwa kutolea mfano matumizi mawili ya ritifaa. (al 2)

Kuonyesha vinglong'o - nglombe

Kuonyesha tarakinu zilizochioa - 1999 - 1999

Kuonyesha henfi zilizochioa kaka ustairi - usikate - usikate

l) Andika sentensi kwa kinyume (al 1)

Kijakazi aliangika vyombo vyatajiri wake.

Kijakazi aliangua vyombo nya tajiri wake 1/6

m) Tambua kikundi nomino na kikundi tenzi (al 2)

i) Pwaguzi aliyewaibia wasafiri amekatwa na polisi

KN KT

ii) Wanafunzi wote watahudhuria sherehe

KN KT

